

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва

«До захисту допускаю»
Завідувач кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого
мистецтва, професор

_____ Ірина БЕРМЕС

« ____ » _____ 2025 р.

**КОМПОЗИЦІЙНИЙ ТА КОЛОРИСТИЧНИЙ АСПЕКТИ МАРИНИ ЯК
СКЛАДОВОЇ ПЕЙЗАЖНОГО ЖАНРУ В УКРАЇНСЬКОМУ ЖИВОПИСІ**

**Спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація**

Освітня програма «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво»

Бакалаврська робота (пояснювальна записка)
на здобуття кваліфікації – Бакалавр образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації за спеціалізацією
«Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво»

**Науковий керівник: старший викладач,
Ясиницька Жанна Володимирівна**

підпис

Автор роботи: Кадирова Медіне Енверівна

підпис

Дрогобич 2026

АНОТАЦІЯ

Кадирова Медіне

«Композиційний та колористичний аспекти марини як складової пейзажного жанру в українському живописі»

У роботі розглянуто композиційні та колористичні аспекти марини як складової пейзажного жанру в українському живописі. Проаналізовано особливості марини як різновиду пейзажного мистецтва, окреслено основні етапи її розвитку та визначено принципи побудови композиції й використання кольору під час зображення морського простору. Особливу увагу приділено ролі колористичної гами, світлотіньових співвідношень і просторового вирішення у створенні цілісного художнього образу. Практична частина роботи передбачає створення авторської живописної композиції у жанрі марини. У процесі виконання особливу увагу приділено передачі стану морського простору, руху хвиль та взаємодії світла і води. Використання колористичних поєднань допомогло передати глибину простору та атмосферу морського пейзажу. Отримані результати підкреслюють значення композиційних і колористичних засобів у створенні художнього образу марини та її роль у розвитку українського пейзажного живопису.

ANNOTATION

Kadyrova Medinie

“Compositional and Coloristic Aspects of the Marine as a Component of the Landscape Genre in Ukrainian Painting”

The work examines the compositional and coloristic aspects of the marine as a component of the landscape genre in Ukrainian painting. The study analyzes the features of marine painting as a type of landscape art, outlines the main stages of its development, and determines the principles of composition and the use of color in depicting marine space. Particular attention is paid to the role of the color palette, light-and-shade relationships, and spatial solutions in creating a coherent artistic image.

The practical part of the work involves the creation of an original painting composition in the marine genre. In the process of its execution, special attention was given to conveying the state of the sea space, the movement of waves, and the interaction of light and water. The use of color combinations helped to convey the depth of space and the atmosphere of a seascape.

The obtained results emphasize the importance of compositional and coloristic means in creating the artistic image of the marine and highlight its role in the development of Ukrainian landscape painting.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. МАРИНА ЯК СКЛАДОВА ПЕЙЗАЖНОГО ЖАНРУ, ЇЇ ВИТОКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ В УКРАЇНСЬКОМУ ЖИВОПИСІ	
.....	
11	
1.1. Марина як складова пейзажного жанру в українському живописі	
.....	
11	
1.2. Розвиток марины в українському живописі	
.....	
15	
Розділ 2. КОМПОЗИЦІЙНІ ТА КОЛОРИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МАРИНИ У ТВОРЧІЙ ПРАКТИЦІ	
.....	
22	
2.1. Композиційні та колористичні засади створення морського пейзажу	
.....	
22	
2.2. Зміст авторської ідеї у живописній композиції в жанрі марины та особливості її реалізації	
.....	
25	
ВИСНОВКИ	
.....	
30	

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

.....
32

ДОДАТКИ

.....
35

ВСТУП

Актуальність теми бакалаврської роботи. Українське образотворче мистецтво відзначається значною різноманітністю жанрів, художніх напрямів та творчих підходів. Воно поєднує у собі багаті традиції минулого та сучасні мистецькі пошуки, що робить його важливим об'єктом наукового дослідження. Науковці зазначають, що вивчення розвитку мистецтва, особливостей творчості художників та художніх засобів, за допомогою яких вони передають власне бачення природи і світу, є важливим для розуміння процесів формування художньої культури.

Одним із важливих напрямів пейзажного живопису є марина — зображення морських краєвидів, прибережжя та водних просторів. Цей жанр вирізняється особливою емоційністю, динамікою та складністю художнього вирішення. У морських пейзажах важливу роль відіграють композиційна побудова та колористичні рішення, адже саме за їх допомогою художник передає рух води, атмосферу природного середовища, зміну світла та просторову глибину.

У творчості українських художників марина посідає помітне місце та є важливою складовою розвитку пейзажного жанру. Дослідження особливостей композиції та кольорового вирішення у таких творах дає можливість краще зрозуміти художні принципи створення морського пейзажу, а також простежити індивідуальні підходи митців до відображення природних явищ.

Питання розвитку українського живопису та особливостей пейзажного жанру висвітлюються у працях багатьох мистецтвознавців, зокрема О. Голубця, Р. Шмагала, Л. Савицької, В. Сидоренка, Л. Смирної, О. Шевнюк, Р. Яціва. Важливе значення для формування жанру марины мають також твори відомих художників, серед яких Іван Айвазовський, Архип Куїнджі, Костянтин Костанді, Сергій Васильківський, Іван Труш, які у своїй творчості зверталися до зображення морських і водних просторів.

Отже, дослідження композиційних та колористичних аспектів марины як складової пейзажного жанру в українському живописі є актуальним, оскільки

дозволяє глибше проаналізувати художні засоби створення морського пейзажу та розширити уявлення про мистецьку спадщину та розвиток українського живопису. Вивчення цієї теми має як теоретичне, так і практичне значення для подальшого дослідження пейзажного мистецтва.

Об'єкт творчої розробки: пейзажний жанр у системі українського образотворчого мистецтва.

Предмет творчої розробки: композиційні та колористичні особливості марини як різновиду пейзажного живопису в українському мистецтві.

Мета бакалаврської роботи: дослідити композиційні та колористичні аспекти марини в українському живописі, а також розробити й виконати авторську живописну композицію у жанрі морського пейзажу.

Завдання бакалаврської роботи:

1. розкрити сутність марини як різновиду пейзажного жанру в образотворчому мистецтві;
2. висвітлити розвиток марини в українському живописі;
3. визначити та проаналізувати композиційні та колористичні засоби створення морського пейзажу;
4. розробити творчу композицію у жанрі марини та виконати її в матеріалі;
5. розкрити зміст авторської ідеї у виконаній роботі та описати процес створення живописної композиції.

Методи вирішення намічених завдань.

Робота над поставленими завданнями здійснювалася послідовно та системно, із дотриманням певної логіки дослідження. На кожному етапі виконання бакалаврської роботи застосовувалися відповідні методи, що сприяли ефективному вирішенню поставлених завдань як у теоретичному, так і у практичному аспектах.

Серед теоретичних методів найбільш доцільними були пошуково-бібліографічний метод, який передбачав опрацювання наукової та мистецтвознавчої літератури, а також методи мистецтвознавчого, художнього,

структурно-типологічного та образно-стилістичного аналізу. Використання цих методів дало можливість дослідити особливості розвитку мари́ни в українському живописі, а також визначити композиційні та колористичні засади створення морського пейзажу.

Практична частина роботи реалізовувалася із застосуванням таких методів, як спостереження, аналіз та систематизація візуального матеріалу, інтерпретація художніх образів, синтез і узагальнення отриманих результатів. У процесі створення авторської композиції використовувалися також методи ескізування, графічного моделювання, порівняння та художньо-композиційного аналізу, що сприяло формуванню цілісного художнього образу та визначенню найбільш доцільного колористичного і композиційного вирішення майбутнього твору.

Матеріально-предметною базою для вирішення поставлених у роботі завдань став зібраний та опрацьований наочний матеріал – репродукції творів українських художників у жанрі мари́ни, а також ілюстрації морських і прибережних пейзажів, представлені у наукових і мистецтвознавчих працях, альбомах з історії мистецтва, довідкових виданнях, публікаціях та інформаційних матеріалах на Інтернет-ресурсах. Опрацювання цих джерел дало можливість проаналізувати композиційні та колористичні особливості зображення морського простору у творах українських митців.

Ідея художнього твору (практичної частини бакалаврської роботи): продемонструвати у власній творчій роботі у жанрі мари́ни вміння розробляти композицію морського пейзажу та передавати його художній образ за допомогою композиційних і колористичних засобів. У створеній живописній композиції основна увага зосереджена на відтворенні стану морського простору, руху хвиль, взаємодії води, світла та повітряного середовища.

Сюжет роботи спрямований на передачу гармонії природного середовища, мінливості морської стихії та емоційного настрою пейзажу. Художній образ формується за допомогою відповідних композиційних рішень, використання світлотіньових контрастів і гармонійної колористичної гами, що

дозволяє передати глибину простору, атмосферність та динаміку морського пейзажу.

Структура пояснювальної записки: вступ, два розділи з підрозділами, висновки, список використаних джерел, додатки.

У **вступі** розкрито актуальність теми, визначено мету і завдання роботи, об'єкт і предмет дослідження, а також методи, за допомогою яких досягалися поставлені цілі. Окреслено матеріально-предметну базу творчих пошуків, описано ідею авторської композиції у жанрі марини, а також зазначено практичне значення виконаної роботи.

Матеріали **першого розділу** – **«Марина як складова пейзажного жанру в українському живописі»** – розкриваються у двох підрозділах (1.1 – «Марина в образотворчому мистецтві: особливості жанру та художньої виразності»; 1.2 – «Розвиток марини в українському живописі»). У цьому розділі розглянуто сутність морського пейзажу, його художні особливості, а також проаналізовано розвиток жанру марини у творчості українських художників.

Другий розділ пояснювальної записки – **«Композиційні та колористичні особливості марини у творчій практиці»** – також складається з двох підрозділів (2.1 – «Композиційні та колористичні засади створення морського пейзажу»; 2.2 – «Авторська інтерпретація марини та особливості її виконання»). У цьому розділі розкрито художні принципи побудови морського пейзажу, визначено роль кольору, світла та просторових рішень у створенні цілісного образу, а також описано процес створення авторської композиції – від формування творчого задуму до його реалізації у матеріалі.

У **висновках** узагальнено результати дослідження відповідно до поставлених у роботі завдань та визначено ступінь досягнення мети бакалаврської роботи.

У **списку використаних джерел** подано наукові та мистецтвознавчі праці, довідкові видання й інформаційні матеріали, що були використані під час виконання роботи (41 джерело).

У **додатках** представлено репродукції творів українських художників у жанрі мари́ни, а також ілюстративні матеріали, що відображають етапи створення авторської живописного твору.

Елементи новизни у виконаній роботі:

– розроблена та виконана авторська живописна композиція у жанрі мари́ни є самостійною творчою роботою, що відображає особисте бачення морського пейзажу та демонструє використання композиційних і колористичних засобів для створення художнього образу;

– у теоретичній частині роботи здійснено узагальнення та аналіз особливостей мари́ни як складової пейзажного жанру в українському живописі, а також зроблено спробу по-новому осмислити роль композиції та кольору у формуванні образу морського пейзажу;

– у роботі систематизовано матеріали щодо творчості українських художників, які зверталися до теми морського та водного пейзажу, що дозволяє ширше розкрити значення мари́ни у розвитку українського образотворчого мистецтва;

– результати дослідження можуть бути використані у подальшому вивченні пейзажного жанру, зокрема мари́ни, а також у практичній художній діяльності та навчальному процесі під час вивчення основ композиції й колористики у живописі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки бакалаврської роботи викладено у виступах, котрі виголошувались на трьох наукових семінарах з проблематики написання бакалаврських робіт кафедри вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва факультету початкової освіти та мистецтва ДДПУ ім. Івана Франка (відповідно протокол № 8 від 20 листопада 2025 р.; протокол № 1 від 17 березня 2026 р. та протокол № 2 від 23 квітня 2026 р.), щорічній науково-практичній конференції студентів факультету початкової освіти та мистецтва, яка відбулася 1 квітня 2026 р. (доповідь на тему: «Сучасні українські мари́нисти: традиція та інновація пейзажного жанру»); публікація матеріалів у статті «Композиційно-

колористичні аспекти марини у творчості сучасних українських митців» («Проблеми початкової освіти та мистецтва : е-журнал. Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2026. Вип. 3. 126 с. С. 67–75.); попередньому захисті бакалаврських робіт на засіданні кафедри вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва факультету початкової освіти та мистецтва ДДПУ ім. Івана Франка.

Практичне значення виконаної бакалаврської роботи. Висвітлені у роботі питання можуть бути корисними для студентів спеціальності «023. Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» як доречний теоретичний матеріал для ознайомлення з особливостями марини як складової пейзажного жанру в українському живописі, розумінням її художньої природи, принципів композиційної побудови та колористичних рішень у морських пейзажах. Подані у роботі матеріали можуть слугувати доповненням до програмових матеріалів таких навчальних дисциплін, як: «Живопис», «Композиція», «Основи художньої майстерності», «Основи кольорознавства», «Сучасне образотворче мистецтво», «Основи дизайну», «Основи наукових досліджень у мистецтві».

Виконану художньо-практичну частину валіфікаційної роботи – авторську живописну композицію у жанрі марини – можна представляти на виставках образотворчого мистецтва, у художніх галереях та навчальних закладах, використовувати як приклад творчого вирішення морського пейзажу. Робота може бути також використана як наочний матеріал під час проведення мистецьких лекцій, семінарів, майстер-класів, навчальних занять та інших культурно-мистецьких заходів.

РОЗДІЛ 1.

МАРИНА ЯК СКЛАДОВА ПЕЙЗАЖНОГО ЖАНРУ, ЇЇ ВИТОКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ В УКРАЇНСЬКОМУ ЖИВОПИСІ

1.1 Марина як складова пейзажного жанру в українському живописі

Існує багато способів художнього відображення навколишнього світу, за допомогою яких митець може передати власні ідеї, почуття та естетичні погляди. Одним із найпоширеніших напрямів у цьому контексті є пейзажний жанр, що дозволяє відтворювати красу природи та її різноманітні прояви [30]. У межах пейзажу художники зображають природні ландшафти — ліси, гори, поля, річки, озера, а також морські простори [12]. Особливим різновидом такого живопису виступає марина, тобто художнє зображення моря, узбережжя, хвиль, кораблів та інших елементів, пов'язаних із морською стихією [1]. У таких роботах автор прагне не лише передати зовнішній вигляд морського пейзажу, а й показати його характер, рух та емоційний стан [27].

Термін «марина» походить від латинського слова *marinus*, що означає «морський» [1]. У мистецтві цим поняттям позначають жанр образотворчого живопису, у якому основним об'єктом художнього відображення є море та простір, пов'язаний із ним [30]. У подібних творах художники намагаються відобразити не тільки саму водну поверхню, а й її мінливість, гру світла, атмосферні явища та особливості природного середовища [18]. Зміни кольору води залежно від освітлення, погодних умов або часу доби є важливою складовою такого живопису [23]. Саме тому створення морських пейзажів вважається доволі складним завданням, адже воно потребує високого рівня майстерності та уважного спостереження за природою [19].

У художній практиці море часто набуває символічного значення [21]. Воно може уособлювати могутність природних сил, безмежність простору, свободу або внутрішні переживання людини [27]. Через морський пейзаж митці нерідко передають певний емоційний настрій: спокій і гармонію тихого узбережжя, напруження перед штормом або велич стихії під час бурі [30].

Таким чином у марині створюється не просто зображення природного явища, а ціла атмосфера, що викликає у глядача відповідні почуття та асоціації [12].

Основними засобами художнього вираження у цьому жанрі виступають живописні прийоми [18]. За допомогою кольору, світлотіньових переходів і продуманої композиції митці передають особливості морської поверхні, гру світла на воді, далекі горизонти та атмосферні ефекти [19]. Значну роль відіграє колористика, адже для відтворення морського простору художники використовують різноманітні відтінки синього, зеленого, сірого або золотистого кольорів [23]. Саме завдяки таким кольоровим поєднанням створюється відчуття глибини води, руху хвиль і просторової перспективи [25].

Важливим компонентом марини є також композиційна організація картини [9]. Художники часто розміщують лінію горизонту таким чином, щоб підкреслити велич і безмежність морського простору [30]. Співвідношення водної поверхні та неба, а також розташування різних об'єктів — кораблів, човнів, маяків або скелястих берегів — допомагає сформуванню цілісного художнього образу [19]. Подібні елементи не лише урізноманітнюють композицію, а й додають їй змістового навантаження [25].

Зокрема, кораблі та вітрильники можуть символізувати подорож, рух і взаємодію людини з морською стихією [21]. Рибальські човни часто підкреслюють зв'язок людини з природою та традиційний спосіб життя прибережних територій [24]. Маяки у композиції марини нерідко виступають символом надії, безпеки та орієнтиру для мореплавців [30]. Скелясті узбережжя або прибережні ландшафти допомагають створити відчуття масштабу та глибини простору, а також підсилюють драматизм морської стихії, особливо у зображеннях шторму або сильного вітру [12].

Крім того, художники іноді вводять у композицію портові споруди, пристані або далекі силуети міст, що дозволяє показати взаємозв'язок природного середовища і людської діяльності [27]. У деяких випадках у морських пейзажах зображуються птахи, хвилі з піною або сонячні відблиски

на воді, які допомагають передати атмосферу морського простору та підсилюють відчуття руху й природної динаміки [18].

Окреме значення у морських пейзажах має передача руху води [23]. Море постійно змінюється, тому художники застосовують різноманітні живописні техніки для відтворення хвиль, пінних гребенів і світлових відблисків на водній поверхні [19]. Різні за характером мазки фарби дозволяють показати як спокійне коливання води, так і енергію сильного шторму [18]. Завдяки цьому морський пейзаж набуває відчуття живої природної динаміки [30]. У структурі українського образотворчого мистецтва марина посідає важливе місце серед інших різновидів пейзажного живопису [12]. Через зображення морських просторів митці передають красу природи, велич морської стихії та атмосферу відкритого простору [27]. Морські пейзажі не лише відображають реальні природні явища, але й сприяють художньому осмисленню взаємодії людини з природою [21]. Саме тому марина стала важливою складовою розвитку української пейзажної традиції та посідає помітне місце в історії вітчизняного живопису [30].

Важливий внесок у розвиток морського пейзажу в українському живописі зробили українські художники, які у своїй творчості зверталися до зображення природних ландшафтів, зокрема морських узбереж та водних просторів [12]. Одним із таких митців є Архип Куїнджі (1842–1910), який народився у Маріуполі на узбережжі Азовського моря [7]. Його творчість значною мірою пов'язана з пейзажним живописом [10]. Художник відомий своєю особливою увагою до світлових ефектів і колористики [18]. У своїх картинах він намагався передати атмосферу природи, використовуючи контрасти світла і кольору [22]. Хоча основною темою його творчості були степові та гірські пейзажі, у деяких роботах також простежуються мотиви морського простору та прибережних ландшафтів [12].

До українських художників, які працювали у жанрі пейзажу і зверталися до морської тематики, належить також Микола Глущенко (1901–1977) [6]. У своїй творчості він зображував різні природні краєвиди України, у тому числі

південні регіони та узбережжя Чорного моря [27]. Його живопис вирізняється яскравою кольоровою гамою, узагальненими формами та декоративністю [18]. Художник поєднував традиції реалістичного живопису з елементами модернізму, що надавало його роботам особливої художньої виразності [26].

Важливе місце у розвитку українського пейзажного живопису займає творчість Сергія Шишка (1911–1997) [6]. Художник створив значну кількість пейзажних творів, у яких зображував природу різних регіонів України [10]. У його картинах часто можна побачити краєвиди південних областей та морських узбереж [12]. Роботи Шишка відзначаються реалістичною манерою виконання, гармонійною композицією та уважним ставленням до передачі природного середовища [19].

Окремі українські художники сучасності також звертаються до зображення морських пейзажів [27]. У своїх роботах вони відтворюють узбережжя Чорного та Азовського морів, передаючи атмосферу морського простору, гру світла на воді та мінливість природної стихії [30]. Разом з тим детальна інформація про багатьох сучасних українських мариністів у наукових джерелах представлена обмежено, що ускладнює систематизацію цього напрямку [29].

Таким чином, морська тематика посідає важливе місце у творчості українських художників-пейзажистів [12]. Через зображення морських просторів митці передають красу природи, велич морської стихії та особливу атмосферу відкритого простору [30]. Саме тому марина стала важливою складовою українського пейзажного живопису та продовжує розвиватися у творчості сучасних митців [27].

1.2. Розвиток мари́ни в українському живописі

Морські сюжети з'являлися в мистецтві ще з давніх часів [41]. У різних культурах художники зображували морські події, морські битви або біблійні сцени, пов'язані з водною стихією [37]. Проте як окремий напрям у живописі морський пейзаж сформувався значно пізніше [33]. Самостійний жанр, який отримав назву «марина», почав активно розвиватися в Європі приблизно у XVII столітті [32].

Вважається, що значну роль у становленні цього жанру відіграли нідерландські художники-мариністи [37]. Серед них були Віллем ван де Вельде, Симон де Влігер та інші митці, які у своїх картинах намагалися передати як красу морського простору, так і його сувору силу [40]. У їхніх роботах море виступало головним об'єктом зображення, а не лише фоном для інших подій [32].

У XIX столітті морський пейзаж почав активно розвиватися в європейському мистецтві [33]. У цей період багато художників зверталися до морської тематики та експериментували з передачею світла, кольору і руху води [36]. Наприклад, англійський художник Джозеф Маллорд Вільям Тьорнер зображував море дуже емоційно та експресивно, використовуючи яскраві кольори і світлові ефекти [34]. Французький художник Гюстав Курбе створював більш стримані і дещо сумні морські пейзажі, передаючи атмосферу спокою або тривоги [39]. Представники імпресіонізму, зокрема Клод Моне та Ежен Буден, приділяли особливу увагу мінливості світла, відображенню неба у воді та кольоровим відтінкам моря [39].

В українському мистецтві одним із перших художників, який звернувся до морської тематики, був Тарас Шевченко. Під час свого заслання біля Аральського моря у 1847–1857 роках він створив кілька пейзажів, у яких зобразив морський простір і прибережні краєвиди [15]. Дослідники мистецтва вважають ці роботи початком розвитку мари́ни в українському живописі [13]. Шевченко, як і інші художники того часу, орієнтувався на європейські художні

традиції, зокрема романтизм та реалізм, намагаючись передати гру світла на хвилях та динаміку водної стихії [10].

Розвиток жанру у XIX столітті. У XIX столітті морський пейзаж набув значного розвитку [7]. Саме в цей період з'явилося багато художників, які спеціалізувалися на зображенні моря [12].

Найвідомішим представником цього жанру став Іван Айвазовський. Художник народився у Феодосії та протягом свого життя створив тисячі картин, присвячених морській тематиці [7]. Його творчість відзначалася майстерним зображенням хвиль, штормів і світлових ефектів [12]. Однією з найвідоміших робіт Айвазовського є картина Дев'ятий вал, у якій художник показав велич і небезпеку морської стихії [16].

Відомим мариністом також був Олексій Боголюбов, який навчався у Петербурзькій академії мистецтв і багато уваги приділяв реалістичному відображенню морських баталій і портових пейзажів [12]. Його роботи відзначаються точністю деталей і панорамністю композиції [7].

Ще одним важливим художником був Архип Куїнджі. Хоча він відомий передусім як пейзажист, у його творчості також зустрічаються морські та прибережні пейзажі [7]. Куїнджі особливо майстерно працював зі світлом, створюючи ефект сяйва та глибини простору [22].

Окрім них, морські пейзажі створювали й інші художники, зокрема Лев Лагоріо, Роман Судковський та Костянтин Богаєвський [12]. У їхніх роботах часто зображувалися узбережжя Чорного моря, кораблі, порти та морські баталії [30].

Марина у XX столітті. У XX столітті морський пейзаж почав змінюватися під впливом нових художніх напрямів [6]. Традиційні академічні підходи поступово поєднувалися з модернізмом, імпресіонізмом та іншими мистецькими течіями [26].

Деякі художники продовжували працювати в реалістичній манері, створюючи класичні пейзажі моря [6]. Водночас інші митці почали більше експериментувати з кольором, композицією та формою [27]. На живописних

полотнах аналізованого періоду доволі часто з'являються символічні або емоційні образи моря [21].

Наприклад, у першій половині ХХ століття популярності набули акварельні морські пейзажі, створені кримськими художниками [27]. Вони намагалися передати легкість атмосфери, прозорість води та особливе світло морського узбережжя [18].

У другій половині століття художники дедалі частіше звертали увагу не лише на реалістичне зображення моря, а й на передачу настрою, кольорової гармонії та емоційного стану природи [27]. Таким чином, марина поступово ставала більш різноманітною за стилем [6].

Сучасний етап розвитку жанру марини. На сучасному етапі український морський пейзаж поєднує традиції класичного живопису з новими художніми підходами [27]. Багато сучасних митців експериментують із різними техніками та матеріалами, поєднуючи традиційний живопис з аквареллю, графікою або навіть цифровими технологіями [18].

Сучасні художники часто намагаються передати не лише вигляд моря, а й особливу атмосферу морського простору [30]. У їхніх роботах можна побачити як реалістичні морські пейзажі, так і більш абстрактні композиції, у яких важливу роль відіграє колір та фактура [23].

Деякі митці створюють морські пейзажі у стилі імпресіонізму, передаючи мінливість світла та рух хвиль [18]. Інші використовують яскраві, іноді навіть незвичні кольори, щоб підкреслити емоційність морської стихії [23]. Також поширеними стали абстрактні морські композиції, у яких море передається через форму, колір і ритм мазків [19].

Таким чином, сучасна українська марина є поєднанням традицій і новаторства [27]. Художники продовжують звертатися до теми моря, відкриваючи нові способи її художнього осмислення та зображення [30].

Творчість українських художників-мариністів.

Архип Іванович Куїнджі (1841–1910). Архип Куїнджі був видатним художником українського походження, який прославився передусім своїми пейзажами та незвичайною передачею світла [7]. Він народився поблизу Маріуполя, а згодом навчався в Петербурзькій академії мистецтв [10]. У його творчості море не завжди було головною темою, проте морські й прибережні пейзажі посідають помітне місце [12].

Картини Куїнджі відзначаються особливою атмосферністю [22]. Художник любив зображати нічні пейзажі, сутінки, місячне сяйво на воді [18]. У його роботах світло відіграє головну роль: воно ніби наповнює картину зсередини та створює відчуття загадковості [21]. Однією з найвідоміших його робіт є картина «Місячна ніч на Дніпрі», у якій вода ніби світиться в темряві [16]. Навіть у тих картинах, де зображене не море, а річка чи гірський пейзаж, можна побачити характерне для художника прагнення передати безмежний простір і глибину природи [7].

У творчості Куїнджі поєдналися романтичний настрій і точність у зображенні природи [21]. Його роботи вирізняються ліризмом, спокоєм і водночас певною внутрішньою напругою [22]. Саме завдяки незвичайній роботі зі світлом художник став одним із найяскравіших майстрів пейзажу свого часу [7].

Олексій Петрович Боголюбов (1824–1896). Олексій Боголюбов був відомим художником-мариністом, який працював у руслі реалістичного живопису [12]. У своїй творчості він значну увагу приділяв морським видам, портам, кораблям і морським баталіям [7]. Його картини відрізняються точністю деталей, спокійною кольоровою гамою та добре продуманою композицією [19].

Боголюбов часто зображував море як широкий відкритий простір, у якому важливу роль відіграє лінія горизонту, небо та рух суден [30]. У його картинах немає тієї романтичної емоційності, яка притаманна Айвазовському, але є достовірність і прагнення правдиво відобразити морське середовище [12].

Відомими є його панорамні пейзажі з портами, бухтами та морськими берегами, а також батальні сцени, присвячені історії флоту [7].

Стиль Боголюбова можна охарактеризувати як стриманий і реалістичний [19]. Він використовував переважно холодні або нейтральні відтінки, що допомагало передати справжню атмосферу моря, його простір і глибину [23]. Його творчість стала важливою ланкою у розвитку мариністичного живопису [12].

Сучасні українські мариністи. У сучасному українському мистецтві жанр марини продовжує розвиватися [27]. Якщо художники XIX століття переважно прагнули до реалістичного або романтичного зображення моря, то сучасні митці часто поєднують класичні прийоми з новими техніками, сміливо експериментують із кольором, фактурою та композицією [29].

Юрій Петренко створює морські пейзажі переважно олійними фарбами. У його роботах часто можна побачити спокійне море, яхти, причали, тепле сонячне небо. Його стиль нагадує імпресіонізм, оскільки художник багато уваги приділяє світлу, кольору і загальному враженню від пейзажу [18]. На відміну від драматичних буремних сцен у творчості Айвазовського, у Петренка море виглядає тихим, світлим і гармонійним [27].

Віктор Іванів також звертається до морської тематики, але його роботи відзначаються особливо теплим колоритом [23]. У його картинах переважають золотаві, жовті, м'які помаранчеві відтінки, які створюють відчуття літа, сонця і спокою [18]. Художник працює по-різному: в одних картинах використовує щільні мазки, в інших — більш легкі й прозорі переходи кольору [19]. Завдяки цьому його марини поєднують реалістичність і декоративність [27].

Михайло Демцю відомий дуже яскравою і сміливою палітрою [27]. У його роботах море може бути не лише синім чи зеленим, а й червонуватим, жовтим або насичено-смарагдовим [23]. Такий підхід робить його картини емоційними, декоративними та незвичайними [18]. Художник не просто відтворює природу, а передає власне враження від неї через колір [21].

Олена Клименко працює переважно в акварельній техніці [18]. Її роботи привертають увагу м'якими переходами кольору та особливим поглядом на морський пейзаж [23]. Вона часто зображує узбережжя ніби з висоти, через що картини виглядають дуже сучасно й оригінально [27]. Завдяки техніці «по-мокрому» море в її роботах здається легким, прозорим і живим [18].

Віталій Гудко представляє більш сучасне, навіть експериментальне бачення марини [29]. У його роботах море нерідко подається не буквально, а через асоціації, фактуру, енергію кольорових плям і мазків [27]. Такі картини ближчі до абстрактного живопису, але все одно викликають відчуття руху води, хвиль, туману або морського вітру [21].

Особливості художніх засобів у марині. Однією з головних рис морського пейзажу є передача світла на воді [18]. Художники намагаються показати, як сонце або місяць відбиваються на хвилях, як блищить поверхня моря, як змінюється освітлення залежно від погоди чи часу доби [23]. Для цього використовуються контрасти світлого і темного, дрібні яскраві мазки, плавні переходи кольорів [19]. Саме завдяки цьому у глядача виникає відчуття мерехтіння, руху й живої водної поверхні [30].

Ще однією важливою особливістю є колористика моря [23]. У живописі море ніколи не зводиться лише до одного синього кольору [18]. Художники використовують різні відтінки — від темно-синіх і зеленкуватих до сірих, бірюзових, рожевих і навіть золотавих [23]. Колір моря залежить від неба, освітлення, глибини води та загального настрою картини [19]. Сучасні художники нерідко ще більше розширюють палітру, вводячи несподівані кольори для підсилення емоційного враження [27].

Не менш важливими є атмосфера і простір [30]. У марині художник зазвичай прагне показати безмежність моря, його широту й глибину [12]. Для цього часто використовується далекий горизонт, велика площа неба, зменшення предметів удалині [19]. Кораблі, берег або людські постаті допомагають відчуті масштаб природної стихії [30]. Через туман, серпанок,

світлові рефлекси чи хвилювання води митець створює настрій картини — спокійний, тривожний, романтичний або урочистий [21].

Таким чином, марина — це не просто зображення моря. Це жанр, у якому через світло, колір, простір і рух художник передає силу природи, красу водної стихії та особливий емоційний стан [30].

РОЗДІЛ 2.

КОМПОЗИЦІЙНІ ТА КОЛОРИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МАРИНИ У ТВОРЧІЙ ПРАКТИЦІ

2.1. Композиційні та колористичні засади створення морського пейзажу

Кожен художній твір, незалежно від жанру, містить у собі певний зміст та інформацію, яку автор прагне передати глядачеві [21]. Через образи, кольори та композиційні рішення митець відображає власне сприйняття навколишнього світу, передає настрій природи, стан середовища та особисті емоційні переживання [25]. Образотворче мистецтво таким чином виступає засобом художнього осмислення реальності, адже воно дозволяє не лише відтворити видимі явища, але й передати їхній внутрішній зміст [10].

У різних жанрах живопису ці смисли проявляються по-своєму [28]. У портретному мистецтві головна увага приділяється індивідуальним рисам людини, її зовнішності та психологічному стану [13]. У жанрових композиціях художники відображають певні життєві ситуації або події, що розкривають соціальні та культурні аспекти життя [24]. Пейзажний живопис, у свою чергу, спрямований на зображення природи, її краси, мінливості та емоційної виразності [12].

Особливе місце серед різновидів пейзажного жанру займає марина, тобто морський пейзаж [1]. У таких творах центральним елементом композиції стає море з його безмежним простором, хвилями, атмосферними явищами та подіями, які відбуваються у морському середовищі. Художники можуть зображувати як спокійні морські краєвиди, так і драматичні сцени шторму, рух кораблів або життя узбережжя [12].

Художня специфіка морського пейзажу полягає в тому, що всі елементи зображення – колір, світло, композиція, фактура мазка – працюють на створення певного настрою [18]. За допомогою цих засобів митець передає характер морської стихії: її спокій, велич, силу або напруження [23]. Завдяки такому підходу марина стає не просто зображенням природного ландшафту, а

художнім образом моря, у якому відчувається взаємозв'язок людини з природою та її стихійною енергією [21].

У процесі створення марини важливу роль відіграють композиційні та колористичні засоби [9]. Художник будує композицію таким чином, щоб передати простір моря, глибину горизонту та взаємодію неба і водної поверхні [25]. У більшості морських пейзажів основними елементами композиції виступають небо та море, які формують основний простір картини та визначають її загальний настрій [30]. Саме небо часто впливає на характер освітлення та кольорову гаму морської поверхні, оскільки стан атмосфери безпосередньо відображається у воді [18]. Наприклад, у ранковий час небо може надавати морю теплих золотавих або рожевих відтінків, тоді як у вечірній період переважають жовто-помаранчеві тони, а під час похмурої погоди домінують холодні сріблясто-сірі кольори [23].

Композиція морського пейзажу часто базується на чіткій організації простору [9]. Одним із найважливіших її елементів є лінія горизонту, яка відокремлює небо від водної поверхні та визначає пропорції між цими двома частинами картини [25]. Розташування горизонту значною мірою впливає на характер сприйняття пейзажу [19]. Якщо горизонт знаходиться низько, більшу частину полотна займає небо, що створює відчуття простору, легкості та відкритості [30]. Коли ж горизонт піднімається вище, основна увага глядача зосереджується на морській поверхні, хвилях або інших деталях водного середовища [18].

Окрім цього, композиційна побудова марини часто передбачає поділ простору на передній, середній та дальній плани [19]. Такий підхід дозволяє створити відчуття глибини та перспективи [25]. На передньому плані художники зазвичай зображують хвилі, каміння, берег або інші деталі, які допомагають «ввести» глядача у простір картини [30]. Середній план може містити човни, кораблі, прибережні скелі або інші об'єкти, що урізноманітнюють композицію [12]. На дальньому плані, як правило, розташовується горизонт, віддалений берег або хмарне небо, що створює

ілюзію великої відстані та безмежності морського простору [18]. Подібний принцип побудови композиції часто використовується для того, щоб спрямувати погляд глядача від переднього плану до горизонту, формуючи цілісне сприйняття картини [25].

Не менш важливим елементом морського пейзажу є передача руху води [18]. Море ніколи не перебуває у повністю статичному стані, тому художники намагаються відтворити динаміку хвиль, піну та бризки [23]. Для цього використовуються ритмічні лінії, повторювані форми хвиль та різноманітні мазки фарби [19]. У багатьох композиціях хвилі утворюють своєрідні лінійні ритми, які ведуть погляд глядача у напрямку горизонту або до композиційного центру картини [25].

Особливе значення у марині має також світло та його відбиття на водній поверхні [18]. Оскільки вода відображає небо та навколишнє середовище, її колір постійно змінюється залежно від освітлення, погоди та часу доби [23]. Художники використовують різні відтінки синього, зеленого, бірюзового або сірого кольору, щоб передати природну мінливість морської поверхні [18]. У деяких випадках додаються теплі кольори – рожеві, золотисті або фіолетові – які відображають світло сонця під час світанку або заходу [23]. Саме поєднання кольору та світлових ефектів допомагає створити ілюзію блиску води, прозорості хвиль та глибини морського простору [30].

Крім того, важливою складовою художнього образу є атмосферна перспектива [25]. У марині вона проявляється через поступове зменшення насиченості кольору та чіткості деталей у напрямку горизонту [19]. Далекі об'єкти – берег, кораблі або хвилі – зображуються менш контрастно та більш узагальнено. Це дозволяє створити відчуття просторової глибини і підкреслити безмежність морського середовища [12].

Отже, морський пейзаж як жанр образотворчого мистецтва поєднує у собі різноманітні художні засоби – композицію, колористику, світлотінь та передачу руху води [9]. Саме завдяки гармонійному поєднанню цих елементів марина здатна передати не лише зовнішній вигляд моря, але й його настрої,

силу, динаміку та красу природної стихії [30]. Через художні засоби митець створює цілісний образ морського простору, який викликає у глядача емоційні переживання та відчуття величі природи [21].

2.2. Зміст авторської ідеї у живописній композиції в жанрі марини та особливості її реалізації

Досліджуючи особливості морського пейзажу та аналізуючи приклади творів художників-мариністів, можна дійти висновку, що цей напрям живопису вирізняється значною різноманітністю художніх рішень [30]. Така різноманітність зумовлена самою природою жанру, адже море як природна стихія постійно змінюється, створюючи безліч варіантів для художнього осмислення [12]. У творах марини художники відображають різні стани моря – спокій, штиль, хвилювання або бурхливий шторм, а також атмосферні явища, що виникають над водною поверхнею [18]. Саме морська стихія виступає головним об'єктом зображення і визначає композиційний та емоційний характер твору [23].

У процесі роботи над живописною композицією в жанрі марини художник прагне не лише відтворити реальний вигляд моря, але й передати певну ідею або настрій [21]. Саме тому авторська концепція відіграє ключову роль у формуванні художнього образу. Через поєднання кольору, світла, композиції та характеру мазка митець створює цілісну картину природної стихії, у якій відображається його індивідуальне бачення світу. У багатьох випадках морський пейзаж стає своєрідним символом свободи, безмежності простору або внутрішнього стану людини [21].

Основою реалізації авторської ідеї у марині є композиційна побудова картини [9]. Художник визначає головний композиційний центр, який привертає увагу глядача та формує загальний характер твору. Таким центром може бути хвиля, корабель, сонячний відблиск на воді або лінія горизонту [30]. Важливим є також правильне розташування основних елементів композиції – неба, моря, берегових ландшафтів або морських суден [19]. Саме взаємодія цих

елементів допомагає створити відчуття простору та глибини морського середовища [30].

Особливу роль у марині відіграє колористичне рішення [23]. Море відображає світло неба, тому його колір постійно змінюється залежно від часу доби, погодних умов та освітлення [18]. Художники використовують різні відтінки синього, зеленого, сірого або бірюзового кольорів, щоб передати природну мінливість водної поверхні. У деяких композиціях додаються теплі кольори – золотисті, рожеві або фіолетові – які допомагають відтворити атмосферу світанку або заходу сонця [18]. Завдяки такому поєднанню кольорів створюється ефект руху хвиль, блиску води та глибини морського простору [30].

Важливим елементом реалізації авторської ідеї є також передача атмосфери та настрою картини [21]. Для цього художники використовують світлотіньові контрасти, ритм хвиль, фактуру мазка та особливості освітлення. Наприклад, спокійна рівна поверхня моря може символізувати гармонію і внутрішній спокій, тоді як бурхливі хвилі та темне небо здатні передати напруження, драматизм або силу природної стихії [12]. Саме такі художні прийоми дозволяють перетворити морський пейзаж із простого зображення природи на образ, наповнений глибоким емоційним змістом [21].

Безпосереднім мистецьким орієнтиром під час формування авторської ідеї живописної композиції в жанрі марини стали роботи художників різних епох і культур, які зверталися до теми морського простору та водної стихії [33]. Дослідження творчості таких митців дозволило краще зрозуміти особливості побудови морського пейзажу, передачі атмосфери моря та використання колористичних і композиційних засобів у зображенні водного середовища [36].

Серед художників світового рівня, які у своїй творчості приділяли увагу зображенню моря та природних стихій, варто згадати Джозеф Маллорд Вільям Тьорнер (1775–1851), який відомий драматичними картинами морських штормів та складними світловими ефектами. Його роботи вирізняються динамічними композиціями і сильним емоційним напруженням [33]. Значний

внесок у розвиток мари́ни зробив і Вінслоу Гомер (1836–1910), у картинах якого часто зображено боротьбу людини з морською стихією та велич океану [41].

До відомих майстрів морського пейзажу також належить Клод Жозеф Верне (1714–1789), який створював масштабні композиції з бурями, портами та кораблями, передаючи велич і драматизм морської стихії [41]. У європейському мистецтві також відомі роботи Каспар Давид Фрідріх (1774–1840), де морський простір набуває символічного і філософського змісту, відображаючи взаємодію людини і природи [37].

Серед художників, які працювали з темою моря у модерністській та імпресіоністичний період, можна назвати П'єр Огюст Ренуар (1841–1919), японського художника Кацусіка Хокусай (1760–1849), автора знаменитих хвильових композицій, а також іспанського живописця Хоакін Соролья (1863–1923), який майстерно передавав світло і рух води у своїх морських сценах [36].

Серед українських художників, які працювали у жанрі пейзажу та зверталися до зображення водного середовища, можна відзначити Архип Куїнджі (1842–1910), відомого майстра світла і кольору, Сергій Васильківський (1854–1917), чий пейзажі передають атмосферу української природи, а також Микола Глущенко (1901–1977), який працював у традиціях імпресіоністичного живопису [6]. В їхніх роботах природа постає як гармонійне середовище, наповнене світлом, повітрям і простором [12].

Сучасне українське мистецтво також представлене низкою художників, які продовжують розвивати традиції пейзажного живопису. Серед них можна назвати таких митців, як Олег Шупляк (1967 р.н.), відомий своїми символічними композиціями, Олександр Ройтбурд (1961–2021), один із представників сучасного українського мистецтва, а також художник Леонід Ліманенко, у творчості якого важливе місце займає зображення моря у різних станах і настроях [29].

Наступним етапом роботи стало формування колористичного рішення композиції. Оскільки морський пейзаж характеризується постійною зміною освітлення і кольору, у процесі створення картини було використано різноманітні відтінки синього, зеленого та бірюзового кольорів. Вони допомогли передати глибину морської води та її природну мінливість. У місцях відбиття світла були введені більш світлі та теплі кольорові акценти, які створюють ефект блиску води та підсилюють відчуття руху хвиль [30].

Важливим композиційним прийомом стало також використання просторового поділу картини на передній, середній та дальній плани. На передньому плані було зображено більш деталізовані елементи морської поверхні – хвилі та світлові відблиски [18]. Середній план представлений більш узагальненими формами хвиль, які поступово віддаляються до горизонту. Дальній план формує небесний простір, де через зміну кольорових відтінків передано атмосферний стан природи [30]. Така композиційна побудова дозволила створити відчуття глибини і просторової перспективи [25].

Особливу роль у реалізації авторської ідеї відіграє передача руху води [18]. Для цього у композиції використано ритмічне повторення ліній хвиль та плавні переходи кольорів. Завдяки таким художнім прийомам морська поверхня виглядає живою і динамічною. Рух хвиль спрямовує погляд глядача у напрямку горизонту, що підсилює відчуття безмежності морського простору [30].

Завершальним етапом роботи стало узагальнення всіх композиційних і колористичних елементів у єдину художню систему. Гармонійне поєднання кольору, світла та композиційної структури дозволило створити цілісний образ морської стихії [23]. Таким чином, реалізована композиція у жанрі марини не лише відображає природний вигляд моря, а й передає певний емоційний стан – відчуття свободи, простору та гармонії з природою [21].

ВИСНОВКИ

У процесі проведеного дослідження було встановлено, що жанр марини займає важливе місце у структурі пейзажного живопису України. Морський пейзаж у мистецтві виступає не лише способом відтворення природного середовища, а й формою художнього осмислення навколишнього світу. Через зображення морської стихії митці передають її велич, мінливість, глибину простору та особливий емоційний настрій. Море в художніх творах нерідко виступає символом свободи, сили природи та безмежності, що надає таким композиціям не тільки естетичного, але й образно-філософського значення.

У ході аналізу історичного розвитку жанру було з'ясовано, що морський пейзаж як самостійний напрям сформувався у європейському мистецтві у XVII столітті. Надалі цей жанр поступово поширився і в українському живописі. Українські художники, орієнтуючись на європейські мистецькі традиції, зокрема романтизм, реалізм та імпресіонізм, почали активно звертатися до теми морського простору. У результаті цього морський пейзаж набув власних художніх особливостей і став важливою частиною розвитку українського образотворчого мистецтва.

Значну роль у становленні та розвитку марини відіграли українські художники, які у своїй творчості зверталися до теми моря, узбережжя та водної стихії. Серед них особливе місце посідають Архип Куїнджі, Микола Глущенко та Сергій Шишко. У їхніх роботах морський пейзаж представлений у різних художніх інтерпретаціях — від реалістичних природних краєвидів до більш узагальнених та декоративних образів. Завдяки творчості цих митців морська тематика стала невід'ємною складовою української пейзажної традиції.

У процесі дослідження було визначено основні художні засоби, які використовуються при створенні морського пейзажу. До них належать композиційна побудова картини, колористичне вирішення, передача світла та атмосфери, а також відтворення руху водної поверхні. Особливе значення має лінія горизонту, співвідношення неба і моря, а також введення допоміжних

елементів композиції, таких як кораблі, човни, маяки чи прибережні ландшафти. Завдяки гармонійному поєднанню цих засобів художник створює переконливий образ морського простору та передає його емоційний характер.

Практична частина роботи показала, що створення живописної композиції у жанрі марини потребує продуманого використання як композиційних, так і колористичних прийомів. Важливу роль відіграє поділ простору на кілька планів, що допомагає передати глибину і перспективу морського середовища. Крім того, значну увагу необхідно приділяти передачі руху хвиль, світлових відблисків на воді та загального атмосферного стану картини. Поєднання цих художніх засобів дозволяє сформувати цілісний образ морської стихії та передати її емоційний зміст.

Отже, проведене дослідження підтвердило, що жанр марини є важливим напрямом у розвитку українського пейзажного живопису. Він поєднує традиції класичного мистецтва з сучасними художніми підходами та відкриває широкі можливості для творчого осмислення природного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Басанець Т. В. Марина // Енциклопедія сучасної України. Т. 19 : Лема – Мукачеве. Київ, 2018. С. 374–375.
2. Білецький П. О. Українське мистецтво другої половини ХІХ століття. Київ : Мистецтво, 1991. 240 с.
3. Белічко Ю. В. Історія українського мистецтва. Київ : Либідь, 2015. 304 с.
4. Голубець О. М. Українське мистецтво ХХ століття. Львів : Афіша, 2007. 368 с.
5. Голубець О. М. Мистецтво ХХ століття: український шлях розвитку. Львів : Колір ПРО, 2012. 200 с.
6. Горбачов Д. О. Український живопис ХХ століття. Київ : Мистецтво, 2005. 256 с.
7. Жаборюк А. А. Український живопис ХІХ – початку ХХ століття. Київ : Мистецтво, 1983. Перевидання, 2003 312 с.
8. Жулинський М. Г. Українська культура і мистецтво. Київ : Либідь, 2010. 304 с.
9. Ковальчук О. В. Основи композиції в образотворчому мистецтві. Київ : Каравела, 2015. 224 с.
10. Логвин Г. Н. Українське мистецтво та його історія. Київ : Либідь, 2006. 256 с.
11. Овсійчук В. А. Українське малярство Х–ХVІІІ століть. Львів : Світ, 1996. 480 с.
12. Рубан В. В. Український пейзажний живопис ХІХ–ХХ століть. Київ : Наукова думка, 2004. 290 с.
13. Скрипник Г. А. (ред.). Історія українського мистецтва : у 5 т. Київ : НАН України, 2010.
14. Мистецтво України : енциклопедія : у 5 т. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 1995–2001.
15. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів : у 12 т. Київ : Наукова думка, 2003.

16. Український живопис ХІХ–ХХ століть : альбом / уклад. Д. Горбачов. Київ : Мистецтво, 2005. 320
17. Афанасьєв В. А. Українське мистецтво ХVІІ–ХVІІІ століть. Київ : Мистецтво, 1964. 248 с.
18. Борисенко Т. Б. Основи живопису і кольорознавства. Київ : Каравела, 2011. 192 с.
19. Даниленко В. Я. Основи композиції у візуальному мистецтві. Київ : Каравела, 2013. 256 с.
20. Дмитренко А. Ф. Український живопис ХХ століття. Київ : Мистецтво, 1989. 280 с.
21. Криволапов М. О. Естетика українського мистецтва. Київ : Мистецтво, 2005. 320 с.
22. Ламонова О. М. Український живопис кінця ХІХ – початку ХХ століття. Київ : Наукова думка, 2006. 276 с.
23. Мусієнко П. М. Основи кольорознавства в образотворчому мистецтві. Київ : Либідь, 2014. 210 с.
24. Найдєн О. С. Українське народне мистецтво та його художні традиції. Київ : Либідь, 2007. 288 с.
25. Павлов В. М. Теорія композиції в образотворчому мистецтві. Київ : Вища школа, 1998. 214 с.
26. Петрова О. А. Українське мистецтво ХХ століття: проблеми розвитку. Київ : Мистецтво, 2007. 256 с.
27. Рогогченко О. О. Українське мистецтво ХХ–ХХІ століть. Київ : Фенікс, 2013. 312 с.
28. Сидоренко В. Д. Основи образотворчого мистецтва. Київ : Освіта, 2008. 240 с.
29. Смирна Л. В. Століття нонконформізму в українському образотворчому мистецтві. Київ : Фенікс, 2017. 480 с.
30. Ткаченко В. І. Пейзаж у системі образотворчого мистецтва України. Київ : Наукова думка, 2012. 268 с.

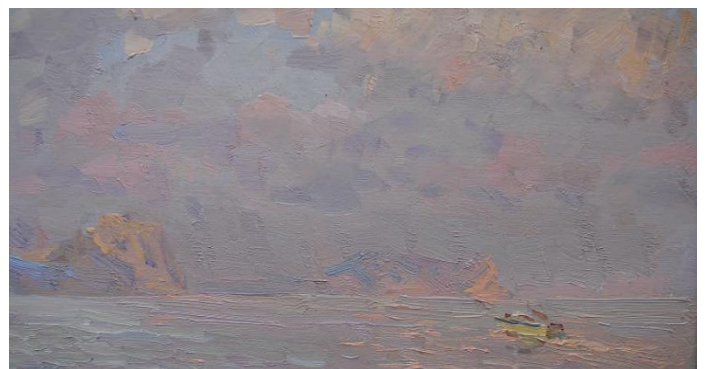
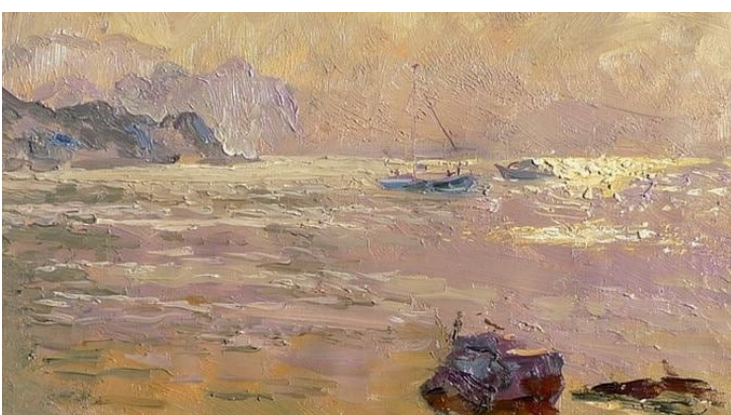
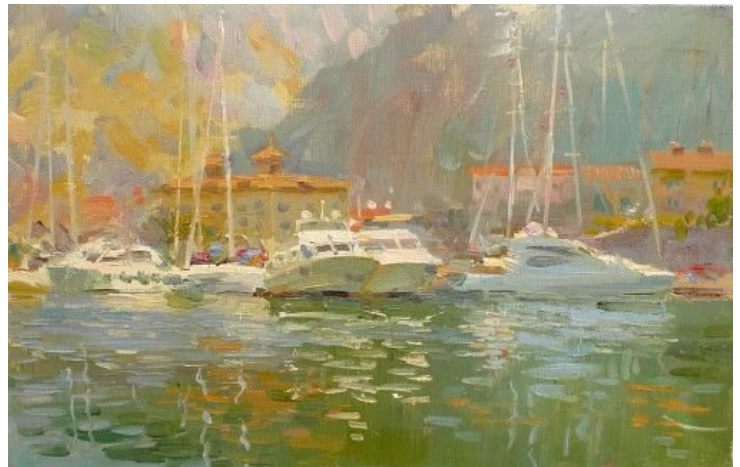
31. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX століття. Львів : Українські технології, 2005. 528 с.
32. Bosman C. Dutch Marine Painting in the Nineteenth Century. Amsterdam : Amsterdam University Press, 2025. 320 p.
33. Monks S. Marine Painting in Britain, 1650–1850: Framing Space, Power and Modernity. London : Routledge, 2018. 400 p.
34. Johns R., Riding C. (eds.). Turner and the Sea. London : Thames & Hudson, 2013. 240 p.
35. Hunt G. The Sea Painter's World: The New Marine Art of Geoff Hunt. London : Bloomsbury Publishing, 2019. 144 p.
36. Mayer R. The Artist's Handbook of Materials and Techniques. New York : Viking Press, 1940. 761 p.
37. Slive S. Dutch Painting 1600–1800. New Haven : Yale University Press, 1995. 368 p.
38. Cormack M. Bonington. London : Phaidon Press, 1989. 216 p.
39. Noon P., Bann S. Constable to Delacroix: British Art and the French Romantics. London : Tate Publishing, 2003. 256 p.
40. Hostyn N. Schilders van de Zee (Painters of the Sea). Brussels : Openbaar Kunstbezit Vlaanderen, 2023. 210 p.
41. Bryan M. A Biographical and Critical Dictionary of Painters and Engravers. London : Macmillan, 1904. 600 p. 41

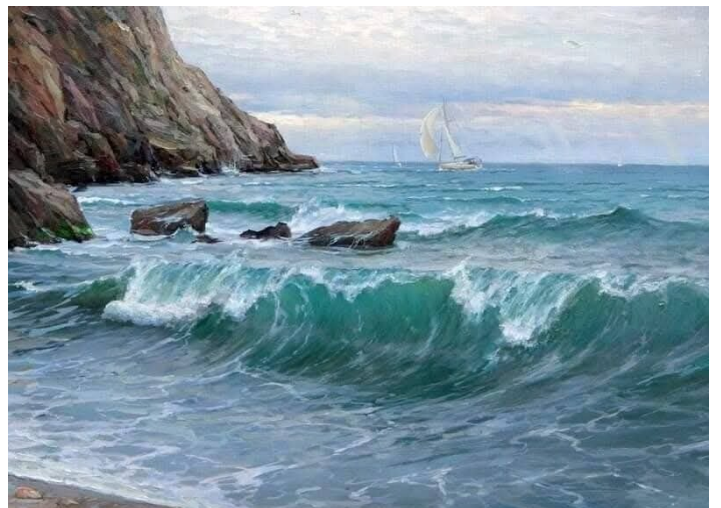
1. Шевнюк О. Л. Історія мистецтв : навчальний посібник. Київ : Освіта України, 2015. 452 с.
2. Шпак В. О. Основи живопису. Навчальний посібник. Київ : [б. в.], 2013. 256 с. : іл.
3. Яноа Д. А. Особливості художнього мистецтва [Електронний ресурс]. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2016/paper/download/496/363>(дата звернення : 12.03.2023)
4. Яців Р. М. Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: Українська теоретична думка ХХ століття. Львів : ЛНАМ, 2012. - 232 с.
5. <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/15495>
6. <https://damporadu.ru/budinok-i-dacha/17740-kartini-v-inter-eri.html>
7. https://kupistul.ua/ua/blog/kartiny-rol-v-interere-i-pravila-razmeshcheniya?srsId=AfmBOop2WaUwM43HJYXN95qDVuaCX_H4gZffXpqsQAEVhWhTo0xBuOrm
8. <https://zakarp.at/brovdi.art/khudozhnyky/klasyky-zakarpatskoi-shkoly/manajlo-fedir#parentHorizontalTab1>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклади художніх творів, виконаних у жанрі морського пейзажу
(марини)

Додаток Б

**Творча авторська робота. Асамбляж на тему:
«Композиційний та колористичний аспекти марини як складової
пейзажного жанру в українському живописі»**

Розмір: 60 × 80 см

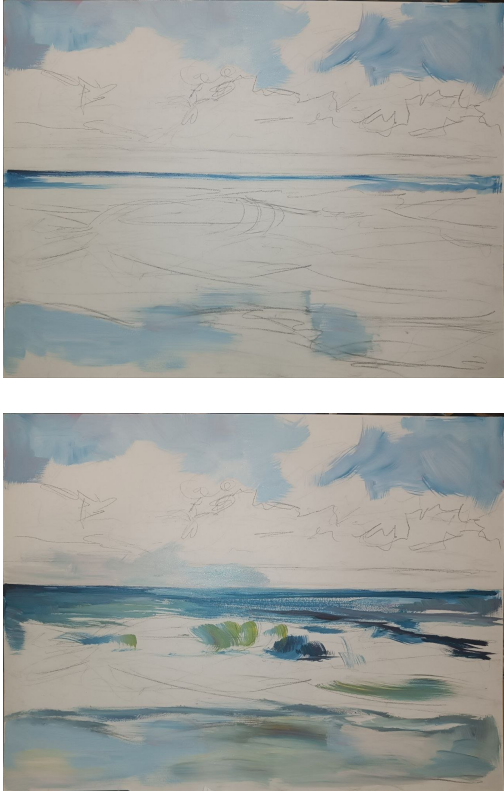
Техніка: Акриловий живопис (станковий живопис)

Матеріали: Акрилові фарби, основа «полотно на картоні».

Додаток В

Технологічна карта виконання художнього твору

«Морський пейзаж»

№ з/п	Етапи роботи	Суть виконуваного на етапах роботи	Стан виконуваної роботи на етапах
1.	Пошук загальної композиційної ідеї морського пейзажу.	Робота над картиною розпочалася з пошуку композиційного балансу на площині. Графітним олівцем легкими лініями на білу ґрунтовану основу було нанесено основні орієнтири: визначено лінію горизонту (трохи вище середини формату), намічено загальні контури майбутніх хмарних мас у небі, а також плавними дугами окреслено траєкторію руху та згинання головної морської хвилі.	
2.	Пошук загальної композиційної ідеї морського пейзажу.	Підготовка основи (картону/полотна) заданого розміру (60 × 80 см). Нанесення якісного акрилового ґрунту для забезпечення адгезії фарби з поверхнею. Підбір робочої палітри, акрилових фарб та пензлів різної форми й жорсткості.	

3.	Перенесення малюнка на основу та підмальовок.	<p>Після неба увага переключилася на площину моря. Почалося первинне кольорове заповнення центральної та нижньої частин картини. Були закладені перші локальні плями хвиль з використанням смарагдових, бірюзових та трав'янисто-зелених відтінків. Одночасно з цим у небі додалися перші темніші, сіро-фіолетові підмальовки під хмарами для створення майбутнього об'єму.</p>	
4.	Робота над образним вирішенням неба та хмар.	<p>На четвертому етапі відбулося детальне опрацювання повітряного простору. Світлотіньова гра на хмарах стала виразнішою завдяки м'яким градаціям кольору — від щільних тінєвих зон до м'яких пастельних і кремових відблисків. Разом із цим було суттєво затемнено правий фланг моря, що дозволило збалансувати композицію та підготувати основу для виділення центральної світлої хвилі.</p>	

5.	Колористичне та фактурне опрацювання морської стихії.	<p>Цей крок присвячений моделюванню форми водної стихії. Динамічними, напівпастозними мазками почали прописуватися гребені хвиль, які котяться до берега. У нижній частині формату з'явився перший рідкий підмальювок піщано-бежевого та оливкового кольорів — це закладення площини майбутнього квітучого берега, що допомагає зв'язати всю картину в єдину колористичну гаму.</p>	
6.	Прописування переднього плану (квітучого узбережжя).	<p>На цьому етапі вся поверхня картини вже повністю покрита живописним шаром. Море набуло глибини завдяки насиченню ультрамариновими та темними синьо-зеленими тонами. Передній план (берегова лінія) поступово ущільнюється темною зеленню, створюючи міцну статичну опору для рухливої та світлої водної маси.</p>	
7.	Тональне узагальнення та філігранізація деталей.	<p>Етап філігранного опрацювання води. За допомогою тонких пензлів та чистих білил було детально прописано текстуру піни, дрібні бризки та "комір" головної хвилі, що закручується. Завдяки тонким тоновим переходам всередині хвилі</p>	

		(від глибокого смарагду до прозорого салатого) вдалося досягти ефекту внутрішнього свічення води та реалістичності морського прибою.	
8.	Фіксація та оформлення завершеного твору..	<p>Завершальний етап роботи. Головний фокус перемістився на передній план, де тонкою пластикою мазків було виписано густу траву та фіолетово-лавандові суцвіття вересу. Цей яскравий контраст квітучого берега та бурхливого моря завершив образну ідею картини. Було розставлено останні світлові відблиски на хмарах і воді, після чого роботу було узагальнено та покрито захисним художнім лаком.</p>	

Додаток Г

Світлини (портрети) художників, включені у композицію асамбляжу
на тему: «Марина у світовому та українському живописі»

Сандро Боттічеллі
(1445 – 1510)

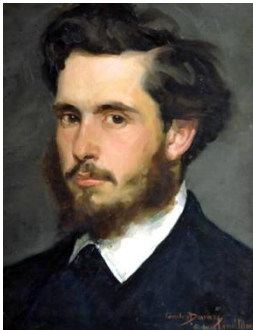
Леонардо да Вінчі
(1452 – 1519)

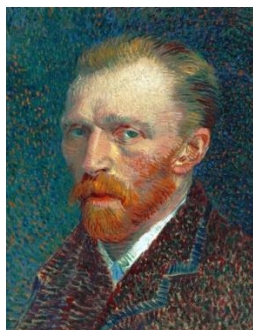
Пітер Пауль Рубенс
(1577 – 1640)

Рембрандт Ван Рейн
(1606 – 1669*)

Клод Моне
(1840 – 1926)

Вінсент Віллем Ван Гог
(1853 – 1890)

Едвард Мунк
(1863 – 1944)

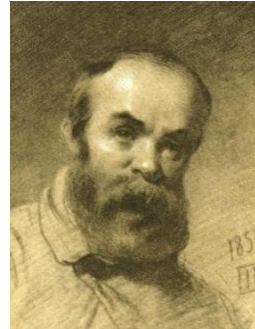
Анрі-Еміль-Бенуа Матісс
(1869 – 1954)

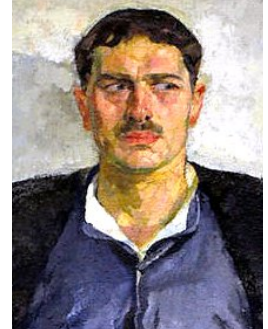
Пабло Пікассо
(1881 – 1973)

Сальвадор Далі
(1904 – 1989)

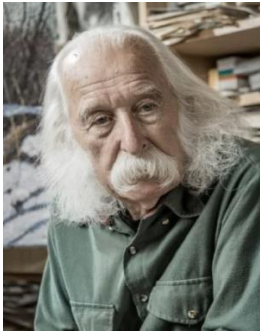
Тарас Шевченко
(1814 – 1861)

Федір Кричевський
(1879 – 1947)

Олександр Богомазов
(1880 – 1930)

Іван Марчук
(1936 р.н.)

Анатолій Криволап
(1946 р.н.)

Володимир Лукань
(1961 р.н.)

Олександр Ройтбурд
(1961 – 2021)

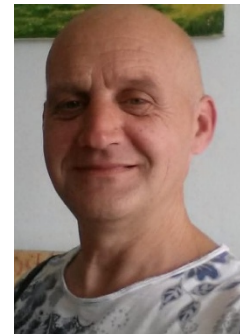
Ярослав Данилів
(1962 р.н.)

Левко Микитич
(1966 р.н.)

Оксана Вітвініна
(1969 р.н.)

Микола Місьє
(1968 р.н.)

Максим Мамсіков
(1968 р.н.)

Лідія Крипак-Уварова
(1978 р.н.)

Валентина Буренко
(1983р. н.)

Юрій Пентренк
(1962 р. н.)

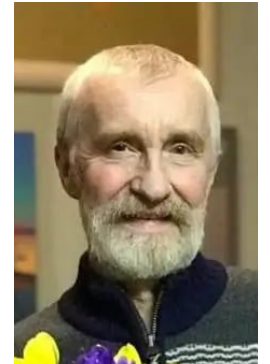
Демцю Михайло
(1953 р. н.)

Литовченко Борис
(1938 р. н.)

Гудко Віталій
(1961 р. н.)

Іванів Віктор
(1957 р. н.)